

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

- 1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?**

Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma (KISS2030) on osa ilmastolain mukaista ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmää, johon kuuluvat lisäksi pitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma, keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma sekä erillinen energia- ja ilmastostrategia. Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma toimeenpanee myös Suomen kansainvälisiä ilmastovelvoitteita, Pariisin ilmastosopimusta ja eurooppalaista ilmastolakia.

Sopeutumissuunnitelmassa esitetään skenaarioihin perustuva riski- ja haavoittuvuustarkastelu, visio ja kolme päämäärää, joita kohti sopeutumistyötä tehdään, sekä 24 ilmastonmuutokseen varautumiseen ja sopeutumiseen liittyvää tavoitetta teemoittain (12 kappaletta) sekä tarkempia politiikkatoimia niiden toteuttamiseksi.

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että suunnitelmassa eri näkökulmat on huomioitu laajasti. Ilmastonmuutoksen mahdollisuuksia ja hyötyjä on kuitenkin käsitelty hyvin vähän, yhdellä lyhyellä kappaleella.

Ilmastonmuutoksen hillintään verrattuna sopeutuminen on erityisesti kansalliseen ja alue- ja paikallistason olosuhteisiin vaikuttavaa toimintaa. Alueet ja niihin kohdistuvat haasteet ja mahdollisuudet ovat erilaisia. Suunnitelman taustaksi on liitetty tarkastelu 'Ilmastonmuutokseen liittyvät alueelliset ominaispiirteet ja haavoittuvuudet Suomessa', mikä on erittäin hyvä täydennys. Pohjois-Pohjanmaan liiton mielestä alueiden merkitys suunnitelman toimeenpanossa tulisi kuitenkin

olla näkyvämpi myös itse suunnitelmassa. Ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja hillintätöitä tehdään alueilla eri toimijoiden yhteistyössä, niin lakisääteisten tehtävien kuin muun kehittämisen kautta.

On tärkeä, että KISS2030 huomioi toimeenpanon oikeudenmukaisuuden, kuten suunnitelmassa on kuvattu. Ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja varautumisen sekä hillinnän seurauksena on erilaisia vaikutuksia, jotka on tärkeä ottaa kansalaiskeskusteluun, ei vain viestiä. Erilaisten järjestöjen rooli olisi hyvä tuoda esiin tässä yhteydessä.

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että KISS2030 arvioi ansiokkaasti ilmastonmuutokseen liittyviä riskejä (vaaratekijä, altistuminen ja haavoittuvuus) kansallisella tasolla. On tarkasteltu luontoa ja yhteiskuntaan kohdistuvia riskejä ja haavoittuvuuksia: yhteiskunnan toimivuus, ekosysteemit ja luonnon monimuotoisuus, infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö, muut toimialat (kulttuuriperintö ja -ympäristöt, maanpuolustus, teollisuus), taloudelliset vaikutukset, kansainväliset heijastevaikutukset, mahdollisuudet ja hyödyt, yhteisö- ja aluetason haavoittuvuus, institutionaalinen haavoittuvuus.

Alueelliset haavoittuvuudet taustatarkastelu täydentää kyseistä kansallista tarkastelua. Alueilla on eri toimia ilmastonmuutokseen sopeutumiseen, varautumiseen ja hillintään. Alueiden ominaispiirteet, maantieteelliset reunaehdot, väestö- ja elinkeinorakenne määrittävät, miten näitä ratkaisuja toteutetaan paikallisesti. Alueiden rooli suunnitelman toimeenpanossa on tärkeä tunnistaa. Esimerkiksi ruoka- ja energiatuotannossa Pohjois-Pohjanmaa on vahva toimija. Ruoka- ja energiatuotannon turvaaminen on koko Suomen asia.

Riskien arvioinnissa voisi nostaa esille myös ilmastoahdistuksen, mitä vääränlainen ja liiallista toivottomuutta ja näköalattomuutta luova viestintä voi aiheuttaa. Kuten aiemmin todettiin, kansalaiskeskustelu ja mahdollisuuksien esille tuonti on tärkeää tämän riskin lieventämiseen.

Myös riskien näkökulmasta, sopeutumistoimissa on tärkeä säilyttää tasapaino ekologisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyysulottuvuuksissa kaikissa toimissa, ja osallistaa/ottaa mukaan kaikki yhteiskunnan osa-alueet tähän työhön.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

KISS2030 visio on hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa. Tavoitteena on, että ilmastonmuutos ei heikennä luonnon, ihmisten ja yhteiskunnan hyvinvointia ja turvallisuutta. Vision toteutumiseen on tarkennettu kolme päämäärää: tahto, kyky ja keinot.

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että suunnitelman visio päämäärineen on onnistunut. Visio kuvaa ytimekkäästi tärkeän tavoitteen, ja laadulliset päämäärät ovat mahdollistavia sekä ajassa joustavia. Oikeudenmukaisuuden periaate olisi kuitenkin tärkeä näkyä myös vision ja sen päämäärien kuvailun yhteydessä, sillä muutokset koskettavat eri tavalla alueita ja väestöryhmiä. Lisäksi tässä yhteydessä olisi tärkeä huomioida ja tuoda esille, että kansallisen sopeutumishjelman on oltava vuorovaikutuksessa niin kansallisten hillintätoimien kuin alueellisten sopeutumis-, varautumis- ja hillintätoimien kanssa, jotta tavoitteet saavutetaan. Kunnissa ja maakunnissa on tehty ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimien suunnitelmia ja toimijoilla on erilaisia yhteistyöryhmiä, joilla toimenpiteitä ja seuranta toteutetaan jo käytännön tasolla.

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Pohjois-Pohjanmaan liitto toteaa, että kansallisen tason strategisessa suunnittelussa ja ennakoinnissa tulee varhaisessa vaiheessa kuulla alueita ja huomioida alueelliset erityispiirteet tarvittavissa sopeutumistoimissa. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan liitossa, ja sen koordinoimana, ennakointityö on vahva osa aluekehittämistä.

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ilmastonmuutoksen seuraukset osana kokonaisturvallisuutta ja riskit huoltovarmuudelle on nostettu omaksi teemakseen, mikä on hyvä asia, onhan turvallisuus osa KISS2030 visiota. Huoltovarmuuskäsitteeseen kuuluvat laajasti muut sopeutumishjelman teemat, joissa toimenpiteitä on kuvattu sektorikohtaisesti.

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Pohjois-Pohjanmaa on merkittävä maatalous- ja elintarviketuotannon maakunta. Ilmastotavoitteita ja niiden suhdetta ruokaturvan/-omavaraisuuden/-turvan kannalta olisi arvioitava tarkasti. Maatalouden kannattavuus ja toimintaedellytykset muuttuneessa ilmastossa, ja geopoliittisessa tilanteessa, ovat koko Suomen kannalta keskeisiä. Ruoka- ja ravitsemusturvateemassa ja toimissa nostetaan ansiokkaasti esille sektoria ohjaavat eri suunnitelmat ja ohjelmat. On tärkeää, että nämä ohjelmat ja niiden toimeenpano tukevat teeman tavoitetta.

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia. Yleisesti toteamme, että toimenpiteisiin on suunnattava resursseja ja koulutusta niitä toteuttaville tahoille, kuten kunnille ja maakunnille. Kuntien ja maakuntaliittojen tehtäviä ovat maankäytön suunnittelu ja ohjaus. Yhdyskuntarakenteen, liikenneverkoston, energiantuotantomuotojen sekä viherverkoston suunnittelu ja ekologisten yhteyksien säilyttäminen on keskeistä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja myönteisten ilmastovaikutusten, mutta myös elinkeinojen uudistumisen mahdollistamisessa.

Ilmastonmuutoksen sopeutumisen taustaraportissa arvioidaan, että vesistötulvariskit pysyvät pääosin ennallaan, sen sijaan rakennetun ympäristön hulevesitulvien ennustetaan lisääntyvän.

Pohjois-Pohjanmaan liitto on mukana alueellisissa tulvariskiryhmissä, jotka toimivat ELY:n johdolla. Pohjois-Pohjanmaan liiton edustaja on jäsenenä Maa- ja metsätalousministeriön asettamassa Tulva- ja kuivuusriskien hallinnan valtakunnallisen ohjausryhmässä toimikaudella 1.7.2022-31.5.2028. Ryhmä toimii Tulvakeskuksen ohjausryhmänä, sekä ministeriön apuna tulva-, kuivuus- ja huletulvariskien arvioinnissa ja hallinnan suunnittelussa, ja sää- ja vesitilannepalveluiden kehityksen ja yhteistyön edistämässä.

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Suunnitelmassa todetaan, että kuivuusriskien hallintaa ei ole Suomessa johdonmukaisesti kehitetty. Ilmaston muuttuessa sen tarve kuitenkin kasvaa. Kuivuusriskien hallinnassa vesivarojen vuodenaikaisvaihtelun lisääntymiseen ja äärevöitymiseen liittyvät toimet ovat avainasemassa. Koska muutokset ovat erisuuntaisia eri vesistöissä, alueellisen sopeutumisen ja nopeiden tilanteisiin varautumisen tarve kasvaa. Kuten edellisessä kohtaa on mainittu, Pohjois-Pohjanmaan liiton edustaja on jäsenenä Maa- ja metsätalousministeriön asettamassa Tulva- ja kuivuusriskien hallinnan valtakunnallisen ohjausryhmässä toimikaudella 1.7.2022-31.5.2028. Ryhmä toimii Tulvakeskuksen ohjausryhmänä, sekä ministeriön apuna tulva-, kuivuus- ja huletulvariskien arvioinnissa ja hallinnan suunnittelussa, ja sää- ja vesitilannepalveluiden kehityksen ja yhteistyön edistämässä.

Biotalous on merkittävä osa maakunnan elinkeinoja. Luonnonvarojen hyödyntäminen, metsä- ja maatalous, metsä- ja elintarviketeollisuus sekä energiateollisuus, luovat alueelle työpaikkoja ja elinvoimaa. Luonnonvarojen käyttö ja hoito sekä luontopohjaiset ratkaisut tulee olla tasapainossa ja tukea luonnon monimuotoisuutta. Esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia. Kuten edellä, resurssit toimeenpanoon on varmistettava.

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveysten suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Toivomme, että terveyshaittoina huomioitaisiin muutakin kuin helteen aiheuttamat haitat.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojeleminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

On ilahduttavaa, että kulttuuriperintö ja -ympäristö suojeleminen on nostettu yhdeksi sopeutumisen teemaksi. Pohjois-Pohjanmaalle sijoittuu 106 valtakunnallisesti arvokasta RKY-aluetta ja 17 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kuten KISS2030 -suunnitelmassa todetaan, alueilla ja kunnissa tehtävillä valinnoilla on huomattava vaikutus ilmastonmuutokseen sopeutumisessa ja varautumisessa. Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) nojalla maakuntaliitot tekevät maakuntakaavoitusta, joka on keskeisessä roolissa kestävän yhdyskuntarakenteen, uusiutuvan energiantuotannon ja elinkeinoelämän

toimintaedellytysten varmistamisessa. Pohjois-Pohjanmaalla on juuri meneillään energia- ja ilmastovaihe- ja maakuntakaavaprosessi, jolla varmistetaan erityisesti tuulivoiman kestävä sijoittaminen. Vaihemaakuntakaavamerkintöjen ilmastovaikutukset tullaan arvioimaan, sekä selvittämään uusiutuvan energiantuotannon ja siihen kytkeytyvän vihreän vedyn tuotantopotentiaali.

Aluekehityslain (756/2021) mukaan maakuntaliittojen tehtäviin kuuluvat ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutumisen edistäminen. Pohjois-Pohjanmaan liitto koordinoi maakunnan ilmastotiekarttatyötä ja ilmastotyötä ohjaavan neuvottelukunnan toimintaa. Maakuntaliitto toimii laajassa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, ja kuuluu aktiivisesti toimivaan maakuntaliittojen ilmastoyhteyshenkilöiden verkostoon.

Pohjois-Pohjanmaan liitto toimii aluekehittämissuunnitelmien sekä EU-ohjelmien valmistelussa ja laadinnassa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, sekä näiden rahoitusohjelmien rahoittavana viranomaisena. Resursseja ilmastotyöhön on ohjattu ja toimijat vievät työtä käytäntöön.

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Tiedon tuottaminen, mutta myös sen analysointi ja viestintä sekä kansalaiskeskusteluun jalkauttaminen on tärkeää, jotta syntyy yhteinen ymmärrys toimenpiteiden vaikutuksista.

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Kuten edellä. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan liitto pitää erittäin tärkeänä, että myös mahdollisuuksista viestittäisiin.

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Suomi voi tarjota ratkaisuja globaaliin ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen. On hyvä, että kansainvälisen rahoituksen tarjoamat mahdollisuudet ja kv. yhteistyö eri tasoilla on nostettu esille. Strategiataason yhteistyön lisäksi käytännön tason yhteistyötoimet ovat tärkeitä.

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

KISS2030 -suunnitelmassa yhtenä toimenpiteenä on alueellisen seurantatiedon koonti ja kytkeminen kansallisen tason seurantajärjestelmään. Tämä on hyvä nosto. Pohjois-Pohjanmaan liitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että maakuntaliittoja ei ole mainittu vastuutahoissa. Maakuntaliitot

toimivat yhteistyössä alueellisesti usean ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvä teeman osalta, joten kokonaisuuden kannalta tämä olisi tärkeä huomioida myös suunnitelmassa. Seurantamittaristo on vasta rakenteilla, ja maakuntaliitoilla on näkemystä teemaan liittyvissä kysymyksissä.

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ei huomautettavaa.

17. Miten arvioisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

KISS2030 toimenpiteiden vastuuttaminen jää joiltakin osin vajaaksi. Esimerkiksi sopeutumisen seuranta ja arviointi, kts. edellinen kohta ja muutosehdotus.

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

Pohjois-Pohjanmaan liiton rooli toteutuu sen lakisäätöjen tehtävien kautta: maakuntakaavoitus, aluekehittäminen ja rahoitus. Näitä on avattu myös kohdassa alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta.

Kunnat ja maakuntaliitot vastaavat maankäytön suunnittelusta ja ohjauksesta. Maakuntakaava osoittaa maankäytön tarpeet usein myös sellaisilla alueilla, joissa kunnat eivät ole kaavoitusta tehneet, jolloin maakuntakaava on ainoa ohjaava kaava. Monet sekä ilmastonmuutoksen hillinnän että sopeutumisen kannalta keskeiset teemat tulee ratkaista ylikunnallisesti, jotta mahdollisimman myönteinen ilmastovaikutus voidaan saavuttaa. Tästä esimerkkinä tuulivoiman sijoittuminen. Ilmastotoimien suunnittelussa on voitava huomioida riittävän laajat alueet sekä päästöjen hillinnän että hiilinielujen näkökulmasta. Tämä on luontevasti hallittavissa maakunta- ja seututasolla. Maakuntakaava ja maakunnallinen suunnittelu tarjoavat kunnille myös selkänöjää hankalissa seudullisissa päätöksissä. Ilmastovaikutusten kannalta on tärkeää, että suunnittelua tehdään ja resurssit suunnataan pitkällä tähtäyksellä kestävästi, vaikuttavuutta painottaen ja hallinnollisista rajoista riippumatta.

Pohjois-Pohjanmaalla ilmastonmuutokseen sopeutumistyötä tehdään jo nyt eri sektoreilla. Koska muutos vaikuttaa niin moneen asiaan, tarvitaan monialaista yhteistyötä. Työtä tulee jatkaa ja tehostaa edelleen. Kuntien arkipäivän työtä on maankäytön suunnittelu ja rakennettu ympäristö. Uusia määräyksiä tulee ja niitä noudatetaan. Uudistettavana oleva maankäyttö- ja rakennuslaki vahvistaa ilmastokysymysten painoarvoa alueiden käytön ohjauksessa. Yhdyskuntarakenne, liikenneverkosto ja energiamuotojen ja viherverkoston suunnittelu ja ekologiset yhteydet tulisi pitkällä aikavälillä johtaa myönteisiin ilmastovaikutuksiin. Tärkeää on kuntien tukeminen konkreettisten arjen ilmastotoimien tekemisessä, esimerkiksi kaavoituksessa ja hankinnoissa.

Aluekehittäjäorganisaation tehtävien ytimessä tänä päivänä on teemaan liittyvien hankkeiden edistäminen.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

KISS2030-suunnitelman vaikutusten arviointi kattaa taloudelliset vaikutukset sekä terveydelliset ja sosiaaliset vaikutukset. Suunnitelmassa ei ole esitetty tarkempaa mittaristoa tai taulukkoa, ja siinä on todettukin, että arviointi on haasteellista. Suunnitelman todelliset vaikutukset koostuvat useassa kriteeristössä vaikutuksista erilaisille alueille, joten tämä tulisi huomioida arvioinnissa.

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

-

Harju Pauli

Isomäki Ritva
Pohjois-Pohjanmaan liitto